

Република Македонија
Државна комисија за спречување на корупција

Игор Јуруков
Сашо Алушески Николовски

ПРИРАЧНИК
за
Програма за антикорупциска едукација на учениците
од основните училишта

ЗА НАСТАВНИЦИТЕ КОИ ИЗВЕДУВААТ НАСТАВА ПО ГРАЃАНСКА КУЛТУРА

Скопје, 2012 година

Вовед

Развојот на демократијата во Република Македонија претставува заложба на граѓаните и власта, уште од почетокот на осамостојувањето и формирањето на современата македонска држава. Идеалот и стремежот е држава во која при исполнувањето на обврските и почитувањето на законите нема да бидат важни полот, верата, нацијата, професијата, возраста и други видови на разлики кои може да се појават, односно држава во која сите ќе бидат еднакви граѓани.

Демократијата и нејзиното приближување кон граѓаните е од суштествено значење за учениците, а какво општество ќе градиме е во зависност од тоа какво образование поседуваме. Низ процесот на образование учениците треба да ги осознаат и почитуваат принципите на развиеното демократско општество, односно да развијат вештини за функционирање во демократско опкружување.

Во поглед на развојот на демократијата во Република Македонија се забележуваат позитивни резултати и настојчивост за промени. Во некои полиња демократските процеси напредуваат побрзо, а некаде сè уште не се развиени сите сегменти кои се очекуваат да бидат дел од секојдневното, нормално живеење.

Борбата против корупцијата е едно од подрачјата кое е недоволно развиено; граѓаните не се доволно информирани или нивните знаења се нецелосни. Исто така, малку се знае и за заштитата од корупцијата. Овој податок е присутен скоро на сите нивоа на нејзината вклученост во општеството, и од страна на оние коишто ја нудат и од страна на оние коишто ја примаат. Во текот на својот живот, граѓаните и институциите на макро ниво, како и родителите и учениците на микро ниво, најчесто несвесно ја применуваат корупцијата при најобичните секојдневни активности, како дел од традиционалното однесување, неразмислувајќи за истата како појава, а уште помалку за борбата против неа. Голем дел од луѓето, сметајќи дека одредени постапките се дел од љубезноста и учтивоста, несвесно стануваат дел од корупцијата. Постојат и луѓе кои свесно стануваат дел од овој процес, односно давачи или примачи на корупција, изразувајќи благодарност, или одбирајќи начин за полесно остварување на определена цел. Кај некои од нив таа станува дел од секојдневниот живот и работа, и на неа гледаат како на нешто вообичаено и

нормално. Имајќи ги предвид овие категории на граѓани, сметаме дека треба да постојат и субјекти и механизми кои ќе им предочат на другите што е корупција и како треба да се борат против неа.

Во државите во светот постојат механизми, мерки, закони, прописи и сл., кои на различни начини влијаат на граѓаните, започнувајќи од едукација за антикорупција, преку воведување на цели системи за заштита на граѓанинот од споменатата појава.

Во Република Македонија сметаме дека постои потреба сите да бидат запознаени со антикорупцијата како појава, со облиците во кои може да се појави корупцијата и со борбата против неа. Едукацијата на граѓаните е значајна подеднакво за сите, но најдобро е доколку ги одбереме учениците во основните училишта како целна група, кои учат како да станат активни граѓани, учат за демократијата и како да ги практикуваат нејзините позитивни вредности. Во основното образование во Република Македонија се развива свеста за демократијата преку повеќе наставни предмети. Наставниот предмет *Граѓанско образование* е директно поврзан со теми во врска со демократијата и со развојот на граѓанскиот систем, со чија помош учениците се едуцираат како да бидат добри граѓани. Во споменатиот наставен предмет, сепак можеме да констатираме дека нема дел ниту посебна содржина кои се однесуваат на антикорупциската борба.

Гледајќи ги наставните програми на останатите предметите во основното образование, може да заклучиме дека единственото место каде што се споменува антикорупцијата и има активности за истата е - *програмата за образование за животни вештини*, но во споменатата програма нема директно обраќање посветено на заштитата од корупцијата. Исто така, мора да напоменеме дека активностите поврзани со корупцијата и антикорупцијата коишто се одвиваат преку работилници се делови кои се изборни за наставниците и учениците, и кои можат, но и не мора да се обработат во текот на наставниот процес.

Проектот „Антикорупциска едукација за учениците од основните училишта“ има за цел да воспостави вредносен систем, кој ќе ја измени сегашната култура на прифаќање на корупцијата и ќе ги промовира придобивките од доброто владеење и однесување. Заменувајќи ги лошите навики и пораки со добри, и истакнувајќи ги

позитивните примери, ученикот опфатен во проектот ќе може да ја препознае корупцијата и да се заштити од оваа негативна општествена појава.

Со мотото „**Корупција - ја сечеш гранката на којашто седиш**“ се објаснува дека корупцијата не познава пол, вероисповед, нација, професија, возраст, граници, степен на образование, нагласувајќи дека таа е негативен дел од денешницата и од неа треба да се заштитиме.

Целите кои ги вклучува програмата за антикорупциска едукација, посветена на учениците од основните училишта, е тие да бидат запознаени со одредени поими, односно преку одредени активности да разберат за корупцијата и антикорупцијата, да анализираат ситуации, личности и настани поврзани со корупцијата, да се стават во друга ситуација и преку совладување на материјата да станат активни граѓани, коишто ќе придонесат кон развојот на модерното демократско општество.

Програмата за антикорупциска едукација на учениците од основните училишта ќе опфати:

- а) предавања за запознавање на учениците со поимите, можностите за заштита и превентивно делување кон корупциските активности;
- б) работилници за антикорупциска едукација на учениците, со чија помош истите ќе бидат ставени во активна ситуација, во која ќе земат учество;
- в) пополнување на прашалници од учениците пред почетокот на проектот и по неговото завршување;
- г) запознавање на пошироката јавност со активностите поврзани со борбата против корупцијата преку работата на учениците;
- д) организирање на натпревар за учениците за најдобра творба поврзана со антикорупциската едукација;
- ѓ) антикорупциска едукација на наставниците, коишто ќе го спроведуваат проектот во основните училишта, но и на оние коишто работат секојдневно со учениците;
- е) покана и учество на личности поврзани со борбата против корупцијата.

Програмата ќе биде реализирана во училиштата во Република Македонија, во следниве градови: Скопје, Штип и Гостивар. Во Скопје ќе бидат опфатени училиштата „Димитар Миладинов“ и „Јан Амос Коменски“, во Гостивар училиштето

„Гоце Делчев“ и училиштето „Гоце Делчев“ од Штип.

Сите активности во проектот за учениците ќе им бидат прикажани на соодветен начин, односно на јазик и стил прифатлив за нивната возраст. Со различни интерактивни ангажмани, учениците ќе бидат ставени во активна улога, кои ќе имаат цел позитивно да влијаат на нив, и од нив да направат активни граѓани кои се носители на позитивни вредности.

Бидејќи во образованието програмите се целни, целите ќе заземат соодветно место во оваа програма, односно во проектот „Антикорупциска едукација за учениците од основните училишта“.

Исто така, нагласуваме дека целите се разработени преку т.н. „Блумова таксономија“, односно при одвивањето на програмата ќе бидат развиени три нивоа на планирање, реализирање и повратен одговор.

Трите нивоа се:

- а) разбирање или препознавање - проста репродукција на знаења, како најниско ниво;
- б) сфаќање или разбирање на поими, настани и сл., - како повисоко ниво кое бара мисловна активност на ученикот и
- в) повисоки нивоа на знаења (анализа, синтеза и др.) - како највисоки нивоа на знаења, во кои ученикот ќе треба да употреби сложени мисловни процеси.

ЦЕЛИ НА ПРОГРАМАТА

1. Општи цели

Ученикот/ученичката е потребно:

- да се запознае со поимите корупција, антикорупција, интегритет и етичност;
- да се запознае што значи „одолевање на социјален притисок“;
- да знае за облиците во кои може да се појави корупцијата и начинот на спречување и заштита од истата;
- да ги препознава механизмите за спречување на корупцијата;
- да го сфати штетното влијание на корупцијата во општеството;
- да ја сфати улогата на Државната комисија за спречување на корупција во

Република Македонија и механизмите преку кои таа делува;

- да анализира како и каде може да се појави корупцијата и на кој начин може да се спречи истата;

- да се стави во ситуација, во која ќе има активна улога, преку која ќе разбере за антикорупцијата и за потребата од антикорупциска едукација и

- да се стави во улога на активен граѓанин, кој ќе придонесе за развојот на Република Македонија.

2. Конкретни цели и активности

Содржина	Цели	Вид на активност	Активности
Предзнаења за корупцијата и антикорупцијата	Да се согледаат предзнаењата на учениците	Прашалник за учениците	Пополнување на прашалникот од страна на учениците
Причини и последици од корупцијата	Да се запознаат со поимите корупција, антикорупција, интегритет, социјален притисок, етичност; да знаат за облиците во кои може да се појави корупцијата и начинот на спречување и заштита од истата; да го сфатат штетното влијание на корупцијата во општеството	Работилница	Говорна активност; дискусија; кусо предавање
	Да се запознаат со поимите корупција, антикорупција, интегритет, социјален		

<p>Стекнување на основни знаења за корупција и антикорупција</p>	<p>притисок, етичност; да знаат за облиците во кои може да се појави корупцијата и начинот на спречување и заштита од истата; да ги препознаваат механизмите за спречување на корупцијата; да го сфатат штетното влијание на корупцијата во општеството; да ја сфатат улогата на Државната комисија за спречување на корупција во Република Македонија и механизмите преку кои таа делува</p>	<p>Предавање и вежби</p>	<p>Предавање; power point презентација; дискусија; крстозбор</p>
<p>Активна борба против корупцијата</p>	<p>Да се запознаат што значи „одолевање на социјален притисок“; да знаат за облиците во кои може да се појави корупцијата и начинот на спречување и заштита од истата; да ги препознаваат механизмите за спречување на корупцијата; да го сфатат штетното</p>	<p>Работилница</p>	<p>Говорна активност; дискусија; кусо предавање</p>

	влијание на корупцијата во општеството		
Активна борба против корупцијата: постери	<p>Да анализираат како и каде може да се појави корупцијата и како може да се спречи истата;</p> <p>да се стават во ситуација во која ќе имаат активна улога, преку која ќе разберат за антикорупцијата и за потребата од едукација;</p> <p>да се стават во улога на активни граѓани кои ќе придонесат за развојот на граѓанската култура во современото општество</p>	Работилница	
Утврдување на знаењата за корупцијата и антикорупцијата	<p>Да се утврдат знаењата на учениците;</p> <p>да се види дали учениците научиле од проектот „Програма за антикорупциска едукација на учениците од основните училишта“</p>	Прашалник за учениците и активности за повторување	Пополнување на прашалникот од страна на учениците

ПОИМИ И ОБЈАСНУВАЊЕ НА ПОИМИТЕ

1. Поими

Корупција, антикорупција, интегритет, етичност, социјален притисок, механизми за спречување на корупцијата, Државна комисија за спречување на корупција, пари, подароци, облека, храна, услуги.

2. Објаснување на поимите

Корупцијата за општеството претставува исто што и *црвот во јаболкото*. Таа ги заобиколува чесноста и праведноста, ги форсира тие што со помошта на парите или вршејќи други услуги си „купуваат“ оценки во училиштето, место во училишниот тим, поубаво работно место или некаква повисока општествена положба. И покрај тоа што постојат луѓе кои со своето знаење, труд, залагање, умешност и вештини се подобри од нив, и според сите правила тоа го заслужуваат, заради претходно споменатите не можат да го добијат посакуваното.

Антикорупција претставува активност или борба која е насочена кон оневозможување на корупцијата, односно борба за еднаквост на сите. Во образованието, оценувањето на знаењето се врши јавно на час, пред сите ученици. Секој има право да знае која оценка се добива според бројот на поени на направениот тест, секој може да побара и да оствари увид на сопствените грешки во писмената работа или со други зборови - секој може да бара еднаков однос на наставникот и на општеството. Меѓу другото, тоа се мерки на антикорупција.

Интегритетот ја прикажува подготвеноста на поединецот да се спротивстави или да не го прифати лошото. Поинаку кажано, поединецот којшто е отпорен на лошото - велиме дека е личност со интегритет.

Етичност претставува личен однос кон прашањата кои се однесуваат на доброто и лошото. Тој којшто секогаш е подготвен да го избере доброто како сопствен начин и стил на живеење, однесување и комуницирање, велиме дека е етичен или човек со

високи морални вредности и квалитети.

Социјалниот притисок го создаваат луѓето од поблиското и поширокото опкружување, како резултат на културата, навиките, обичаите и законите во општеството. Тој притисок се доживува како некакво очекување од средината, поединецот нешто да стори или да се откаже од нешто како резултат на споменатите фактори.

Механизми за спречување на корупцијата се оние институции и органи во државата кои имаат право и должност да преземаат мерки за откривање на корупција, пронаоѓање, фаќање и соодветно казнување на корумпираните лица. Тоа се Државната комисија за спречување на корупцијата, полицијата, јавното обвинителство, судовите. Најзначајно од сè е нивната соработка со граѓаните.

Државната комисија за спречување на корупцијата е тим од стручни луѓе, кои планираат превентивни мерки за спречување на корупцијата, а со документите што ги носат ги задолжуваат сите институции во државата да спроведуваат антикорупциски мерки.

Парите се средство за купување на производи, но во одредени (коруптивни) случаи и за купување на оценки, работно место или повисока положба во општеството.

Подароците претставуваат материјално или нематеријално добро, кои најчесто се даваат во знак на внимание, но кај корупцијата отсликуваат вредност - некој да стори нешто за поединецот што тој не го заслужува, или да му даде нешто што не му припаѓа. Како материјални добра може да ги посочиме парите, облеката, храната, парфемите и сè останато што е опипливо.

Во нематеријално добро се вбројува вид на услуга којашто ќе му овозможи на некое лице побрзо да напредува, да добие нешто што не му припаѓа или не смее да го има.

3. Реченици посветени на корупцијата (слогани/пароли)

а) Носечка реченица:

Корупција - ја сечеш гранката на која што седиш.

б) Други реченици посветени на корупцијата:

Корупцијата е авторитет, плус монопол, минус транспарентност.

Корупција - ТВОЈОТ СТАВ се брои!

Стоп за корупцијата – ја разјадува довербата, ја руши демократијата.

Стоп за корупцијата – создава нееднаквост, ги намалува можностите на немоќните, ги форсира неспособните, го спречува развојот.

Со корупција сите плаќаат двојно.

Покрај примерите за активностите на учениците, прирачникот содржи и поими и реченици кои се наменети за наставникот. Поимите и речениците се во согласност со воннаставната програма и истовремено треба да дадат појаснување за наставникот, за да може што подобро и полесно да им ја објасни наставната содржина на учениците. Поимите никако не треба да бидат оптеретување за учениците, односно не се наменети за дефинирање на нешта кои ученикот треба да ги знае и истите да ги повторува на ниво на проста репродукција.

Поимите треба да му овозможат на наставникот преку нив да развие знаења кај учениците, од сфаќање и разбирање, до анализа и синтеза на наставните содржини.

ДИДАКТИЧКО - МЕТОДСКИ НАСОКИ

При реализација на активностите се тргнува од развојните можности, возраста, способностите и интересите на учениците за коишто се наменети активностите. Сите активности се изведуваат во **воннаставните активности по предметот граѓанска култура** во седмо одделение, во месеците октомври, ноември и декември. За сите активности времетрајето на часовите е 40 минути.

При реализацијата на наставните теми и содржини од посебно значење е планирањето на наставникот, при што изборот и интегрирањето на содржините треба

да бидат во согласност со наставната програма. Наставата се планира со тематско-процесни планирања, со интеграција на наставни содржини од наставниот предмет граѓанско образование, кои наставникот треба да ги испланира на еден посебно осмислен начин, и врз основа на планираното да ги реализира. Тематско-процесното планирање опфаќа интегрирање на повеќе содржини од една тема, кои имаат исти или слични цели, осмислени и опишани активности, очекувани резултати, начин на вреднување на постигнувањата кај учениците и забелешка за идните планирања, како карактеристики кои обезбедуваат целокупност и поврзаност, пред сè на содржините во темата, но и повеќе од тоа. Наставниот предмет граѓанско образование дава голема можност за проширување на знаењата на учениците со воннаставни активности. Исто така, овозможува поврзување на содржините со другите наставни предмети, со што кај учениците се овозможува поттикнување на мултиперспективен развој во поглед на сфаќањето за светот кој ги опкружува.

Во наставната програма којашто е предложена во делот активности и методи, доминираат разновидни активности, кои имаат цел децата да ги разберат содржините, да ги анализираат и разберат поимите и појавите кои треба да им помогнат полесно да се вклучат во општествениот живот, како и да ги практикуваат стекнатите знаења.

Примерите кои се дадени во понатамошниот дел, треба да му овозможат на наставникот поуспешна реализација на наставните содржини, и да му дадат идеја при реализацијата на неговите планирани активности. Дадените примери никако не треба да бидат сфатени како задолжителни за наставникот и учениците, и истите можат да се прилагодуваат со можностите на учениците и планирањата на наставникот.

ПРИМЕРИ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈА НА АКТИВНОСТИ

Содржина 1: причини и последици од корупцијата

Активности: стекнување на знаења (работилница)

Наставни средства: работен лист бр.1

Место на реализација: училница

Тек на реализација:**Воведни активности и емоционална подготовка**

На почетокот на часот, наставникот го објаснува начинот на кој ќе се реализира часот, и ги подготвува учениците за главната активност. Воедно, ја подготвува и просторијата во која ќе се реализира часот.

Учешко-поучувачки активности:

Училницата е однапред подготвена, така што сите столчиња и клупи се тргнати на страна, за да има многу слободен простор. Доколку тоа е невозможно, не постои пречка активност да се одвива во спортската сала. Во просторијата, на средина, по должина се лепи лента од широк селотејп или со креда се означува линија, која оди од средината на ѕидот на едната страна до средината на ѕидот од спротивната страна. Сите ученици стојат на линијата. Секој ученик добива право од комплетот со работен материјал за наставникот/наставничката да извлече - *линија на животот*. Комплетите се нудат свртени со опачината нагоре, и така треба да останат додека не биде дадена поинаква инструкција. Потоа наставникот/наставничката им кажува на учениците дека тоа е почетната позиција на сите луѓе во едно општество, односно објаснува дека сите се раѓаат еднакви. Понатаму, им кажува дека ќе ги чита ситуациите кои ги имаат во рацете и дека ливчињата треба да се вртат само кога ќе им се даде знак за тоа. На учениците им се објаснува дека наставникот/наставничката ќе кажува што треба да прават оние ученици кои ги имаат ТОЧНО напишаните инструкции. Да внимаваат, особено затоа што некои ситуации се разликуваат само во мали детали. Потоа читаат од работниот лист за наставникот/наставничката: *линија на животот*. Кога се кажува *чекор*, доколку од линијата до ѕидот има повеќе од 10 чекори, тогаш учениците прават вистински чекори, доколку нема место, ставаат нога пред/зад нога. Кога ќе ја прочита и последната ситуација, наставникот/наставничката ги моли да останат во таа позиција и да видат каде се наоѓаат во споредба со другите. Потоа во тие позиции се води дискусијата.

Дискусија :

- Како се чувствувате? Зошто?
- Како ви беше додека ја правевме активноста? Зошто?
- Што всушност се случи?
- Зошто некои напредуваа, а некои не?
- Што е тоа корупција?
- Како таа делуваше на оние кои беа талентирани?
- Како делуваше на тие на кои им беше потребна здравствена заштита?
- Дали тоа општество може да напредува? Зошто?
- Што се случи на крајот? Зошто?

Активности за евалуација:

Наставникот треба да биде внимателен во дискусијата, бидејќи во текот на играта може да се случи едни ученици да напредуваат, иако немаат легална позиција, талент, знаење, вештини и квалификации, додека други да назадуваат, затоа што не ги користеле врските и подмитувањето како дел од незаконските средства.

Потоа наставникот ја кажува дефиницијата за корупција.

Истата ја поврзува со претходните активности: сите талентирани ученици корупцијата ги оневозможи да напредуваат, а ги поттикна на употреба оние кои не беа толку квалитетни. Тие што не ги користеа нелегалните методи, имаа сериозни последици по здравјето.

Наставникот објаснува дека на крајот, и тие кои стигнаа „најнапред“ користејќи корупција, се вратија назад, затоа што оние кои прават нелегални работи воопшто не се во предност, бидејќи корупцијата не може да трае вечно.

Показатели за постигнувањата:

Ученикот ќе биде вреднуван според прикажаниот интерес, односно според неговите залагања во работата.

Содржина 2: стекнување на основни знаења за корупција и антикорупција

Активности: стекнување на знаења (предавања и вежби)

Наставни средства: работен лист бр. 2

Место на реализација: училница

Тек на реализација:

Воведни активности и емоционална подготовка

На почетокот на часот, наставникот раскажува за поврзаноста на граѓанството, системот на демократија и одговорноста кон борбата против корупцијата. Потоа, наставникот бара од учениците преку заедничка интерактивна дискусија да изнесуваат сопствени поими, кои им асоцираат на корупција и антикорупција. Наставникот ги запишува поимите на таблата.

Учечко-поучувачки активности:

После споменатата активност наставникот им објаснува на учениците преку претходно подготвена презентација во power point кои се најзначајните поими коишто ќе ги сретнат учениците. Објаснувањето на поимите е прилагодено според возраста на учениците. Наставникот при објаснувањето не смее на учениците да им претставува дефиниции или сложени формулации, ниту од нив да бара репродукција на дефинициите кои евентуално би се појавиле. Наставникот во презентацијата ги опишува облиците во кои може да се јави корупцијата. Исто така, ја опфаќа и борбата против корупцијата. Наставникот им поставува прашање на учениците - каде може да се појави корупцијата, во кои професии; прашува дали можеби се сретнале со примери на корупција. Ги слуша внимателно учениците, по што ги дели во три групи, на кои има дава текст (прилози: работен лист бр.).

Наставникот поставува задача:

На две од трите групи наставникот им задава текст во кој има корупција, а во една од групите ја нема. Учениците треба да препознаат каде - во кој текст се појавува корупција. Наставникот и учениците дискутираат за текстовите и за облиците во кои се јавила корупцијата.

Активности за евалуација:

Наставникот ги распоредува учениците во парови. На учениците им дели осумансочник (прилози: работен лист бр.), кој најпрво секој пар поединечно, а потоа и заеднички треба да го пополнат.

Наставникот предлага еден или повеќе ученици да го презентираат решениот осумнасочник, а поимите кои се јавуваат како нејасни ги разјаснува заедно со учениците.

Показатели за постигнувањата:

Ученикот ќе биде вреднуван според прикажаниот интерес, односно според неговите залагања во работата и решенијата на крстозборот и осумнасочникот.

Содржина 3: активна борба против корупцијата

Активности: стекнувања знаења и вештини (работилница)

Наставни средства: работен лист бр. 3

Место на реализација: училница

Тек на реализација:**Воведни активности и емоционална подготовка**

На двата спротивни зида од училницата се лепат два листа хартија на кои со големи букви пишува, на едниот лист - **СЕ СОГЛАСУВАМ**, а на другиот - **НЕ СЕ СОГЛАСУВАМ**. Наставничката/наставникот им кажува на учениците да дојдат на средината од училницата. Тој/таа ќе чита одредени тврдења, за кои секој ученик самостојно треба накусо да размисли и да се реши - дали се согласува или не се согласува со конкретното тврдење.

Учечко-поучувачки активности:

Понатаму ги чита тврдењата од работниот лист наменет за наставникот/наставничката: *Барометар*. Откако ќе прочита едно тврдење, бара од учениците да се позиционираат на една од спротивставените страни, во зависност од тоа дали се согласуваат или го негираат изнесеното. Од онаа група којашто брои

помалку ученици (еден или неколкумина) се бара да објаснат зошто ја заземале токму таа позиција. Следува обраќање кон другата група ученици со истото прашање. Наставникот/наставничката обезбедува атмосфера, во која сите можат слободно да го искажат сопственото мислење, без процесот да се претвори во дебата, лични конфликти или расправија. Откако ќе ги ислуша двете спротивставени страни, како заклучок го изнесува објаснувањето за конкретното тврдење од работниот лист, прилагодено на јазик и стил разбирлив за учениците, вклучувајќи ги и изнесените ставови на учениците.

Дискусија:

- Научивте ли нешто ново? Кои се тие нешта?
- Што може да направи секој од нас во борбата против корупцијата?
- Каде може да се обратиме за помош?

Активности за евалуација:

Наставникот објаснува дека секој од нас може да помогне, на тој начин што ќе укаже, ќе реагира и ќе пријави корупција, без разлика дали е направена од страна на наставник, родител или други лица. Исто така, важно е да се зборува за корупцијата, со врсниците од својата средина, односно опкружување.

Содржина 4: активна борба против корупцијата: постери

Активности: стекнување и утврдување на знаења (работилница)

Наставни средства: работен лист за наставникот/наставничката - информации, 4-5 хамери, прибор за цртање (моливи, фломастери, мрсни и темперни бои)

Место на реализација: училница

Тек на реализација:

Воведни активности и емоционална подготовка

Наставникот поведува куса дискусија за сознанијата добиени од претходните лекции поврзани со корупцијата:

- Може ли да повториме што научивме со претходните активности кога зборувавме за корупција?

- Кои нешта ви беа непознати, а ви оставија впечаток и ве натераа да размислувате?

Учечко-поучувачки активности:

Учениците се делат во мали групи од 3 до 5 ученици. Секоја група добива време од триесетина минути и задача да договори, осмисли и направи постер, плакат, односно информативен материјал. Оваа сликовита изработка на најдобар начин ќе им ги претстави и долови сознанијата за корупцијата, односно борбата против истата на другите ученици од училиштето, кои немале можност да бидат вклучени во програмата. Секоја група добива по еден хамер и бои по избор. Им се даваат насоки, во смисла - дека е важно материјалите кои ги прават да бидат добро осмислени и да привлекуваат внимание, односно да не бидат преоптоварени со многу информации, затоа што читачите или ќе се демотивираат или ќе се збунат.

Подобро е да се направат материјали коишто ќе пренесуваат едноставни пораки и ќе бидат јасно прикажани и разбирливи за најголем број ученици во училиштето. Едно од основните барања е - да се информираат другите во училиштето **ШТО Е КОРУПЦИЈА**, како и кои се последиците од корупцијата. На учениците им се нагласува дека се цени инвентивноста, а не прикажување на веќе видени материјали, слогани и слично. Исто така, им се кажува дека не треба да се троши време и енергија на совршен ликовен израз, затоа што ова не е час по ликовно, туку активост која има цел да ги информира другите соученици на најдобар можен начин. Учениците се предупредуваат дека треба да бидат свесни за времето, затоа што недовршените материјали нема да бидат јавно претставени. Наставникот/наставничката повремено ги потсетува колку време за работа им преостанува. На 10 минути пред крај на часот, сите групи треба да се готови, ги претставуваат своите изработки на останатите и ги објаснуваат. На крајот, сите добиваат аплауз.

Откако ќе се покажат изработките се ставаат настрана, и за време на училишниот одмор сите изработки се прикачуваат во ходникот на училиштето, на однапред договорено место со управата на училиштето. Наставникот/наставничката ги информира учениците за конкурсот кој вклучува креативна творба, насочена кон информирање за корупцијата, односно борбата против неа.

Активности за евалуација:

На учениците им се дава домашна задача, да изработат постер, леток, цртеж, карикатура или стрип; да напишат песна, расказ, слоган или есеј, кој според нив најдобро ја опишува корупцијата и последиците од неа; борбата против корупцијата или одреден аспект од целиот тој процес, и да ги достават до наставникот/наставничката за 10 дена. Откако ќе ги достават, соодветно ги означуваат (со употреба на шифра) и ги доставуваат до ДКСК. При задавање на инструкцијата им се соопштува дека сите ученици коишто ќе достават изработки ќе учествуваат на конкурсот, заедно со ученици од другите училишта, а најдобрите дела ќе бидат наградени.

ПРИЛОГ 2: РАБОТНИ ЛИСТОВИ**Работен лист број 1 (за наставникот/наставничката): *Линија на животот*****Начин на подготовка на материјалот:**

Секоја од дадените ситуации треба да се исече на онолку делови колку што табелата има редови. Секоја табела, означена со „Лист бр.“ е еден животен период, и секој од учесниците треба да добие од секој животен период по една од ситуациите. Важно е онаа што е означена со број 1 да биде најгоре, таа со број 2 да биде под неа итн., сите превртени наопаку. Кога пред часот се прават комплетите треба да се внимава да се направат на тој начин што ситуациите ќе се мешаат без одреден редослед. На пример, првата ситуација од лист 1, со втората од лист 2 и со третата од лист 3. Треба да се направи еден комплет само од првите ситуации од сите листови. И еден комплет од последните ситуации. Останатите треба да се прават по случаен избор. Важно е од секоја да има за секој ученик. Се прават онолку комплети колку што има ученици, плус еден или два вишок. Не е на одмет да се нумерираат ситуациите во комплетите со реден број, од задната страна на листовите.

Лист 1

Кога си се родил-а, твоето семејство платило на лекарите, за да мајка ти и ти бидете сместени во добра болничка соба, односно си добил-а одлична грижа и нега.

Кога си се родил-а, никој не потплатил никого во болницата, односно си добил-а потпросечна грижа и нега во првите денови од твојот живот.

Кога си се родил-а, лекарите јасно нагласиле дека доколку се доплати, ќе имаш одлични услови. Твоето семејство не платило, и ти и мајка ти сте добиле многу лоша соба. Си се здобил-а со неколку заразни болести и си останал-а во болницата 21 ден.

Лист 2

Во твојата населба има само една градинка, но таа не е баш добра. Законот во тоа време налагал секое дете да ја посетува најблиската градинка, но твоите имале врски и ти си ја посетувал-а најдобрата градинка во градот, со огромно игралиште, многу негувателки и одлични воспитувачки, со прекрасни играчки.

Во твојата населба има само една градинка, но таа не е баш добра. Законот во тоа време налагал секое дете да ја посетува најблиската градинка. Твоите родители немале избор и ти си одел-а таму. Условите навистина не биле идеални, но сепак си стекнал супер другари и другарки.

Во твојата населба има само една градинка, но таа не е баш добра. Законот во тоа време налагал секое дете да ја посетува најблиската градинка. Кога си требал-а да тргнеш во градинката, истата објавила дека веќе нема слободни места. Твоите родители добиле совети каде да се обратат за да фатат некоја врска, но не го направиле тоа. Тебе морала да те чува некоја баба, која не ти паѓа баш вистинска баба. Знаела само да кажува *не ова и немој тоа*. И така, се до училишна возраст. На училиште очигледно било дека другите другарчиња се посоодветно вклопени за разлика од тебе.

Во твојата населба има само една градинка, но таа не е баш добра. Законот во тоа време налагал секое дете да ја посетува најблиската градинка. Кога си требал-а да тргнеш во градинката, истата објавила дека веќе нема слободни места. Твоите родители ги познавале вистинските луѓе и ти си добил-а место во градинката. Во градинката заради влијанието на твоите родители, ти си имал-а специјален статус и третман.

Лист 3

Градоначалникот на твојата општина смислил дискриминирачки закон, односно, секое дете да оди во училиштето во кое припаѓа - според адресата на живеење во личната карта на родителите. Ти имаш можност да учиш во многу лошо училиште, со наставници кои имаат лоша репутација. Имаш среќа што твоите родители имаат каде да се обратат. Така, сега учиш во најновото училиште во градот и имаш одлични наставници.

Градоначалникот на твојата општина смислил дискриминирачки закон, односно, секое дете да оди во училиштето во кое припаѓа - според адресата на живеење во личната карта на родителите. Ти имаш можност да учиш во многу лошо училиште, со наставници кои имаат лоша репутација. Немаш избор. Сите твои потенцијали се уништени, иако си бил-а талентирана за математика и за природни науки.

Во прво одделение, наставниците/наставничките на првата родителска средба, побарале од родителите да соберат средства за да вашето одделение добие телевизор. Твоите родители, но и некои други се спротивставиле, затоа што сметаат дека е подобро да трчат во дворот отколку да гледате телевизија. Еден родител самостојно купува телевизор. Неговото дете сега добива најмногу внимание од двете/двата наставнички/наставници. Твојот талент не е забележан од нивна страна.

Лист 4

Во средно училиште постои еден наставник од кого сите се плашат. Бара да се знае не само тоа што го пишува во книгите, туку и многу да се размислува за напишаното. За среќа, неговиот најдобар пријател и колега е добар пријател со чичко ти. Ти си имаш загарантирана петка.

Во средно училиште постои еден наставник од кого сите се плашат. Бара да се знае не само тоа што го пишува во книгите, туку и многу да се размислува за напишаното. За среќа, тебе ти оди размислувањето. Имаш кај него или четворка или петка.

Во средно училиште се случи да седиш во клупа со еден многу разгален соученик со којшто станавте другари. Тебе хемијата ти оди и многу ја сакаш. На еден час, тој истура јогурт во чантата на наставничката по хемија, која е многу суетна. Станува јасно дека таа е навредена и лута. Знае и кој е виновникот. Меѓутоа, се лекува кај таткото на твојот соученик од клупата. Затоа што сте другари, ти имаш единица по хемија на крајот од годината. Сите твои амбиции во животот треба да претрпат измени.

Во текот на целото средно училиште ти не си присуствувал-а на час. Татко ти е влијателна личност, и никој не се осмелува да ти даде помалку од петка.

Лист 5

На 17 години се разболуваш од сериозна болест. Само два лекари во земјата ја третираат и се чека ред со месеци, а познато е дека за таква болест е погубно да се чека долго, односно секој ден претставува поголем ризик. Твоите родители сметаат дека не смее да се чека. Наоѓаат начин да потплатат на неколку места и ти добиваш третман во најбрз можен рок. Поминуваш без никакви последици.

На 17 години се разболуваш од сериозна болест. Само два лекари во земјата ја третираат и се чека ред со месеци, а познато е дека за таква болест е погубно да се чека долго, односно секој ден претставува поголем ризик. Твоите не се во можност да го забрзаат тоа на ниеден легален начин. Те третираат по 3 месеци. Сега се чувствуваш добро, но јасно е дека ќе имаш трајни последици по растот и развојот. Нема да бидеш како сите останати.

На 17 години се разболуваш од сериозна болест. Само два лекари во земјата ја третираат и се чека ред со месеци, а познато е дека за таква болест е

погубно да се чека долго, односно секој ден претставува поголем ризик. Твоите сметаат дека не смее да се чека. Се обидуваат да најдат начин, но лекарите ги пријавиле дека сакаат да ги подмитат. Сега се наоѓаш во понезавидна ситуација. Имаш трајни последици по здравјето, дури и по третманот по еден месец.

Лист 6

На факултет сите те знаат како дете на влијателна личност, односно поминуваш без никаков проблем. Досадни се професорите кои често ти велат: *Поздрави ги домашните!*, со поглед кој покажува умилкување и навестување дека нешто очекуваат.

На факултет се соочуваш со наставник, кој очекува или да ја купиш неговата книга од него лично, или да платиш сума од три просечни плати. Во спротивно, нема да го положиш испитот, иако одлично го владееш материјалот. Ти сметаш дека тоа не е во ред и губиш две години од студиите.

На факултет се соочуваш со наставник, кој очекува или да ја купиш неговата книга од него лично, или да платиш сума од три просечни плати. Во спротивно, нема да го положиш испитот, иако одлично го владееш материјалот. Ти сметаш дека тоа не е во ред и го пријавуваш.

Лист 7

Имаш работа од структурата. Те вработиле „твоите“ луѓе во државна институција. Не е нешто посебно, ама одлично е затоа што имаш многу патувања и слободно време. Исто така, добро е што си ценет-а и моќ-ен/на и сега и од тебе бараат услуги, а ти знаеш како да ги наплатиш.

Факултетот го заврши со најдобар можен успех. Ти си еден/една од најталентираните во регионот. Се отвори работно место во државна институција – како измислено за тебе. Примаат друго лице, под изговор дека подолго чекало за работа. Јасно е зошто. Немаш од што да преживееш. Почнуваш да возиш такси. По десет години веќе и не се сеќаваш на амбициите од факултетот.

Имаш своја фирма која некако преживува. Кога не би морале да „подмачкувате“ на сите страни, би се живеело добро.

Имаш своја фирма. Одлично ви оди работата и сте единствени во земјата коишто го работаат тоа. Ја губите дозволата за работа, затоа што некои други некаде потплатиле за да го работат истото. Банкротираш и живееш од социјална помош.

Работен лист (за наставникот/наставничката): линија на животот

Работниов лист му/и служи на наставникот/наставничката, за да ги чита ситуациите една по една и да дава инструкции како што е напишано.

Лист 1

<p>Кога си се родил-а, твоето семејство платило на лекарите, за да мајка ти и ти бидете сместени во добра болничка соба, односно си добил-а одлична грижа и нега.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Направи еден чекор напред
<p>Кога си се родил-а, никој не потплатил никого во болницата, односно си добил-а потпросечна грижа и нега во првите денови од твојот живот.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Остани на своето место
<p>Кога си се родил-а, лекарите јасно нагласиле дека доколку се доплати, ќе имаш одлични услови. Твоето семејство не платило, и ти и мајка ти сте добиле многу лоша соба. Си се здобил-а со неколку заразни болести и си останал-а во болницата 21 ден.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Направи еден чекор назад

Лист 2

<p>Во твојата населба има само една градинка, но таа не е баш добра. Законот во тоа време налагал секое дете да ја посетува најблиската градинка, но твоите имале врски и ти си ја посетувал-а најдобрата градинка во градот, со огромно игралиште, многу негувателки и одлични воспитувачки, со прекрасни играчки.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Направи два чекори напред
<p>Во твојата населба има само една градинка, но таа не е баш добра. Законот во тоа време налагал секое дете да ја посетува најблиската градинка. Твоите родители немале избор и ти си одел-а таму. Условите навистина не биле идеални, но сепак си стекнал супер другари и другарки.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Остани на своето место
<p>Во твојата населба има само една градинка, но таа не е баш добра. Законот во тоа време налагал секое дете да ја посетува најблиската градинка. Кога си требал-а да тргнеш во градинката, истата објавила дека веќе нема слободни места. Твоите родители добиле совети каде да се обратат за да фатат некоја врска, но не го направиле тоа. Тебе морала да те чува некоја баба, која не ти паѓа баш вистинска баба. Знаела само да кажува <i>не ова и немој тоа</i>. И така, се до училишна возраст. На училиште очигледно било дека другите другарчиња се посоодветно вклопени за разлика од тебе.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Направи еден чекор назад
<p>Во твојата населба има само една градинка, но таа не е баш добра. Законот во тоа време налагал секое дете да ја посетува најблиската градинка. Кога си требал-а да тргнеш во градинката, истата објавила дека веќе нема слободни места. Твоите родители ги познавале вистинските луѓе и ти си добил-а место во градинката. Во градинката заради влијанието на твоите родители, ти си имал-а специјален статус и третман.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Направи еден чекор напред

Лист 3

Градоначалникот на твојата општина смислил дискриминирачки закон, односно, секое дете да оди во училиштето во кое припаѓа - според адресата на живеење во личната карта на родителите. Ти имаш можност да учиш во многу лошо училиште, со наставници кои имаат лоша репутација. Имаш среќа што твоите родители имаат каде да се обратат. Така, сега учиш во најновото училиште во градот и имаш одлични наставници.

- Направи два чекори напред

Градоначалникот на твојата општина смислил дискриминирачки закон, односно, секое дете да оди во училиштето во кое припаѓа - според адресата на живеење во личната карта на родителите. Ти имаш можност да учиш во многу лошо училиште, со наставници кои имаат лоша репутација. Немаш избор. Сите твои потенцијали се уништени, иако си бил-а талентирана за математика и за природни науки.

- Направи два чекори назад

Во прво одделение, наставниците/наставничките на првата родителска средба, побарале од родителите да соберат средства за да вашето одделение добие телевизор. Твоите родители, но и некои други се спротивставиле, затоа што сметаат дека е подобро да трчат во дворот отколку да гледате телевизија. Еден родител самостојно купува телевизор. Неговото дете сега добива најмногу внимание од двете/двата наставнички/наставници. Твојот талент не е забележан од нивна страна.

- Направи еден чекор назад

Лист 4

Во средно училиште постои еден наставник од кого сите се плашат. Бара да се знае не само тоа што го пишува во книгите, туку и многу да се размислува за напишаното. За среќа, неговиот најдобар пријател и колега е добар пријател со чичко ти. Ти си имаш загарантирана петка.

- Направи еден чекор напред

Во средно училиште постои еден наставник од кого сите се плашат. Бара да се знае не само тоа што го пишува во книгите, туку и многу да се размислува за напишаното. За среќа, тебе ти оди размислувањето. Имаш кај него или четворка или петка.

- Остани на своето место

Во средно училиште, се случи да седиш во клупа со еден многу разгален соученик со којшто станавте другари. Тебе хемијата ти оди и многу ја сакаш. На еден час, тој истура јогурт во чантата на наставничката по хемија, која е многу суетна. Станува јасно дека таа е навредена и лута. Знае и кој е виновникот. Меѓутоа, се лекува кај таткото на твојот соученик од клупата. Затоа што сте другари, ти имаш единица по хемија на крајот од годината. Сите твои амбиции во животот треба да претрпат измени.

- Направи еден чекор назад

Во текот на целото средно училиште ти не си присуствувал-а на час. Татко ти е влијателна личност, и никој не се осмелува да ти даде помалку од петка.

- Направи еден чекор напред

Лист 5

На 17 години се разболуваш од сериозна болест. Само два лекари во земјата ја третираат и се чека ред со месеци, а познато е дека за таква болест е погубно да се чека долго, односно секој ден претставува поголем ризик. Твоите сметаат дека не смее да се чека. Наоѓаат начин да потплатат на неколку места и ти добиваш третман во најбрз можен рок. Поминуваш без никакви последици.

- Остани на своето место

На 17 години се разболуваш од сериозна болест. Само два лекари во земјата ја третираат и се чека ред со месеци, а познато е дека за таква болест е погубно да се чека долго, односно секој ден претставува поголем ризик. Твоите не се во можност да го забрзаат тоа на ниеден легален начин. Те третираат по 3 месеци. Сега се чувствуваш добро, но јасно е дека ќе имаш трајни последици по растот и развојот. Нема да бидеш како сите останати.

- Направи два чекори назад

На 17 години се разболуваш од сериозна болест. Само два лекари во земјата ја третираат и се чека ред со месеци, а познато е дека за таква болест е погубно да се чека долго, односно секој ден претставува поголем ризик. Твоите сметаат дека не смее да се чека. Се обидуваат да најдат начин, но лекарите ги пријавиле дека сакаат да ги подмитат. Сега се наоѓаш во понезавидна ситуација. Имаш трајни последици по здравјето, дури и по третманот по еден месец.

- Направи еден чекор назад

Лист 6

На факултет сите те знаат како дете на влијателна личност, односно поминуваш без никаков проблем. Досадни се професорите кои често ти велат: *Поздрави ги домашните!*, со поглед кој покажува умилкување и навестување дека нешто очекуваат.

- Направи два чекори напред

На факултет се соочуваш со наставник, кој очекува или да ја купиш неговата книга од него лично, или да платиш сума од три просечни плати. Во спротивно, нема да го положиш испитот, иако одлично го владееш материјалот. Ти сметаш дека тоа не е во ред и губиш две години од студиите.

- Направи два чекори назад

На факултет се соочуваш со наставник, кој очекува или да ја купиш неговата книга од него лично, или да платиш сума од три просечни плати. Во спротивно, нема да го положиш испитот, иако одлично го владееш материјалот. Ти сметаш дека тоа не е во ред и го пријавуваш.

- Направи еден чекор напред

Лист 7

Имаш работа од структурата. Те вработиле „твоите“ луѓе во државна институција. Не е нешто посебно, ама одлично е затоа што имаш многу патувања и слободно време. Исто така, добро е што си ценет-а и моќ-ен/на и сега и од тебе бараат услуги, а ти знаеш како да ги наплатиш.

- Направи еден чекор напред

<p>Факултетот го заврши со најдобар можен успех. Ти си еден/една од најталентираните во регионот. Се отвора работно место во државна институција – како измислено за тебе. Примаат друго лице, под изговор дека подолго чекало за работа. Јасно е зошто. Немаш од што да преживееш. Почнуваш да возиш такси. По десет години веќе и не се сеќаваш на амбициите од факултетот.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Направи три чекори назад
<p>Имаш своја фирма која некако преживува. Кога не би морале да „подмачкувате“ на сите страни, би се живеело добро.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Направи еден чекор назад
<p>Имаш своја фирма. Одлично ви оди работата и сте единствени во земјата кои го работаат тоа. Ја губите дозволата за работа, затоа што некои други некаде потплатиле за да го работат истото. Банкротираш и живееш од социјална помош.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Направи три чекори назад

- Овој дел се чита на крајот.

БИДЕЈЌИ ВО ЗЕМЈАТА КОНЕЧНО ВЛАДЕЕ ЗАКОНОТ, СИТЕ ТИЕ КОИШТО ИМАЛЕ ПОВЕЌЕ ОД ЕДНО КОРУПТИВНО ОДНЕСУВАЊЕ, И СИТЕ ОНИЕ КОИШТО ГО ПРЕКРШИЛЕ ЗАКОНОТ, ОДЕТЕ 2 ЧЕКори ЗАД ЛИНИЈАТА.

БИДЕЈЌИ ВО ЗЕМЈАТА КОНЕЧНО ВЛАДЕЕ ЗАКОНОТ, СИТЕ ТИЕ КОИШТО ИМАЛЕ ПОВЕЌЕ ОД ТРИ КОРУПТИВНИ ОДНЕСУВАЊА, И СИТЕ ОНИЕ КОИШТО ГО ПРЕКРШИЛЕ ЗАКОНОТ, СУДОТ ВИ ОДРЕДУВА КАЗНА. ОДЕТЕ 5 ЧЕКори ЗАД ЛИНИЈАТА.

Работен лист број 2**Задача:**

Учениците го пополнуваат осумнасочникот на тој начин што ги бараат поимите кои се дадени над табелата и истите ги обележуваат со заокружување или боење. Оние полиња со букви кои ќе останат необележани кријат поим кој учениците треба да го напишат на линијата, која се наоѓа под осумнасочникот.

Поими:

Корупција, морал, етика, ДКСК, пари, подарок, облека, храна, услуги, зло.

К	Д	К	С	К	А	П
О	Б	Л	Е	К	А	А
Р	Н	Т	И	К	О	Р
У	С	Л	У	Г	И	И
П	О	Д	А	Р	О	К
Ц	Р	Х	Р	А	Н	А
И	У	П	Ц	И	Ј	З
Ј	А	М	О	Р	А	Л
А	К	И	Т	Е		О

ПОИМ:

Работен лист број 3 (за наставникот/наставничката): Барометар

Тврдењата се означени со броеви и се напишани во редови со сива позадина. Објаснувањето на секое тврдење се наоѓа во нов ред, кој нема број и не е на сива позадина. Објаснувањата не треба да се читаат на учениците, туку со зборови кои ќе се извлечат од коментарите на истите и да се користат како насока во која треба да оди заклучокот.

	Тврдење и објаснување
1.	Доколку возачот не плати казна за сообраќајниот прекршок и му даде пари на полицаецот, тоа е корупција.
	Тоа е типичен пример за корупција.
2.	Корупција е доколку на другарот/другарката од одделението му/ѝ купиш чоколадо затоа што ти помогнал-а пред тестот по математика
	Тоа не е корупција, туку е обичен гест за изразување благодарност. Другарот/другарката помогнал-а од добра волја, а не затоа што морал-а тоа да го направи. Ниту пак лицето кое побарало помош е директно зависно од таа помош.
3.	Корупцијата, искрено кажано, и не е така лоша за тие што примаат пари, лоша е за тие што даваат.
	Корупцијата е лоша и за тие што примаат пари затоа што во опкружување во кое владее истата, секој мора да изврши подмитување во одреден момент. На подолг временски период, тоа доведува до назадување на општеството на сите нивоа.
4.	Давањето подарок во знак на благодарност не може да се смета за коруптивно однесување.
	Доколку лицето кое го добива подарокот е должно да ја овозможи услугата за која сме му благодарни, тоа е корупција.
5.	За корупција може да се зборува само во државните институции.
	Може да се зборува и во државните и во приватните фирми. Има многу случаи во кои приватните фирми потплатуваат или примаат материјални добра за некаква извршена услуга.
6.	Доколку се работи за живот и смрт на пример, и некој лекар бара да биде потплатен за да изврши операција навреме, тогаш нема друг излез, освен да се дадат пари, бидејќи сепак се работи за човечки живот.
	Многу често луѓето се соочени со вакви дилеми и тоа е притисокот под кој најлесно потпаѓаат. Секако, секогаш постои можноста таквото лице да се пријави за поттикнување на коруптивно однесување, односно барање мито.
7.	Коруптивното однесување е дел од нашата традиција и со ништо не може да се смени.
	Секако дека може да се смени. Имало периоди кога корупцијата не била масовна општествена појава. Од друга страна, доколку граѓаните имаат активен став и доколку државата донесе соодветни регулативи, секако дека корупцијата може долгорочно да се сведе на најниско можно ниво.
8.	Во општество каде што има многу корупција, ако си навистина добар во нешто, тоа нема да ти смета да напредуваш.
	Во такво опкружување, напредуват неталентираните поединци. Тоа се лица коишто можат да побараат услуги кои не им следуваат по заслуга, туку по други канали, и се

	во можност да потплатат.
9.	Фаќањето „врски“ не е корупција.
	Тоа е еден вид на коруптивно однесување.
10.	За да процесот претставува корупција, мора да има вклучено пари.
	Коруптивното однесување вклучува - барање и давање на услуги во замена за добра. Услугите инаку нормално му следуваат на поединецот, или пак не се легално достапни.
11.	Во општество во кое корупцијата е на многу високо ниво, напредокот е ограничен.
	Затоа што можат да просперираат само неталентираните и оние коишто не го заслужуваат нештото. Затоа што тие што се надарени, а немаат пристап, не можат да придонесат кон општото добро. А на позиции на кои се носат одлуки, се наоѓаат лица кои се неспособни.
12.	Корупција има во сите земји на светот.
	Корупцијата постои скоро во сите земји во светот. Во многу земји сепак е сведена на многу ниско ниво, каде што не може да се смета за главна пречка на развојот во тоа општество. Важно е корупцијата да се сведе на најниско можно ниво.

Работен лист број 4

Работен лист за наставникот/наставничката - информации

Откако ќе се даде основната инструкција за работа во групи, наставникот/наставничката ги споделува следните информации:

1. Телефон за пријавување корупција: секоја институција поединечно го поседува.
2. Податоци за ДКСК и други институции (споменати во механизмите за спречување на корупцијата), нивните адреси и слично.